

В.І. Криленко, д-р екон. наук, доцент

В.Р. Купчак, канд. екон. наук, доцент

Миколаївський національний університет ім. В.О. Сухомлинського

МЕТОДИЧНИЙ БАЗИС СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ЕНЕРГОЗБЕРЕЖЕННЯМ В РЕГІОНАЛЬНИХ ГОСПОДАРСЬКИХ КОМПЛЕКСАХ

В статті розкриті особливості використання методичного базису дослідження проблеми стратегічного управління енергозбереженням в регіональних господарських комплексах. Розроблена блок-схема ієрархічного методу стратегічного управління енергозбереженням в регіонах та надані пропозиції щодо використання системи показників для оцінки енергоефективності та резервів енергозбереження в промисловості регіонів.

***Ключові слова:** методика, стратегічне управління, регіональна система енергозбереження, енергетичний кластер, паливо-енергетичні ресурси.*

Постановка проблеми. Однією з головних умов переходу до сталого соціально-економічного розвитку України є істотне підвищення енергоефективності вітчизняної економіки. Енергозбереження є найважливішим фактором підвищення енергоефективності, економічної ефективності та економічної безпеки промислових підприємств і комплексів, а також результативності реалізації стратегій соціально-економічного розвитку регіонів України [1]. Енергозбереження – це взаємопов'язана сукупність методичних, наукових, технологічних, інженерно-технічних, організаційних, економічних, управлінських, адміністративно-господарських та учбовоосвітніх заходів, спрямованих при виробництві енергоносіїв та продукції на вирішення завдань заощадження і раціонального використання всіх видів паливно-енергетичних ресурсів (ПЕР), різкого скорочення втрат ПЕР, а також значного підвищення ступеня вилучення та глибини переробки ПЕР, які забезпечують досягнення оптимальних показників енергоефективності та запобігання шкідливого впливу виробничих і соціально-економічних систем на навколишнє природне середовище (ОПС).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Основні теоретичні й методологічні засади дослідження процесів стратегічного управління

енергозбереженням соціально-економічних систем, у тому числі і на регіональному рівні, представлені в працях таких відомих вчених як: І.В. Андрійчук, М.В. Афанасьєв, В.О. Бараннік, М.С. Басс, С.М.Войт, М.Д. Гінзбург, М. В. Гнідий, А.А.Долінський, С.Ф. Єрмілов, Г.В. Єфімова, Д.В. Котляренко, М.М. Кулик, Є.А. Лапко, В.Е. Лір, У.Є. Письмена, В.В. Лагодієнко, О.С. Максименко, В.А.Маляренко, В.В. Микитенко, В.М. Мамалига, Л.Г. Мельник, В.Ф. Находов, А.П. Огурцов, А.Ю. Перетятко, Г.С. Ратушняк, С.А. Скоков, С.В. Сніжко, О.М.Суходоля, В.Л. Хайт, А.І. Шевцов, Л.І. Яковенко та ін.

Гострота проблем розвитку електроенергетики регіонів України, зумовлена, зокрема, реалізацією механізму стратегічного управління енергозбереження викликає практичний і науковий інтерес. Актуальність дослідження особливостей управління інвестиційним потенціалом, а також недостатня вивченість окремих теоретичних і методичних основ проблеми стратегічного управління енергозбереженням в регіональних господарських комплексах визначають актуальність досліджуваної тематики і коло розглянутих питань.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження методичного базису дослідження проблеми стратегічного управління енергозбереженням в регіональних господарських комплексах та розробка пропозицій щодо його подальшого використання.

Виклад основного матеріалу дослідження. В даний час питома енергоємність української економіки в порівнянні з економіками індустріально розвинених країн світу, на жаль, залишається вельми висока. Розуміючи важливість проблеми зниження частки витрат на ПЕР у структурі собівартості товарів і послуг, державні та регіональні влади України роблять певні організаційно-економічні та адміністративно-управлінські дії щодо підвищення показників енергоефективності.

Короточасні позитивні тенденції щодо зниження енергоємності пояснюються в значній мірі структурними трансформаціями економіки (на які припадає 75-80 % досягнутого зниження енергоємності), що відбивається в випереджальних темпах зростання щодо малоенергоємних складових ВВП, у порівнянні з традиційно енергоємними галузями промисловості. Відповідно, внесок від використання технологічного потенціалу забезпечення енергозбереження в загальний результат зниження енергоємності ВВП склав лише приблизно 20-25 %. Очевидно, що низькі темпи зниження питомої енергоємності в різних галузях промисловості при планованому зростанні внутрішнього енергоспоживання не приведуть до зростання конкурентоспроможності вітчизняної продукції. Враховуючи, що в даний час частка відновлюваних

джерел енергії (ВДЕ) в структурі паливно-енергетичного балансу (ПЕБ) України становить менше 1 %, висока енергоємність економіки позначається, насамперед, на збільшенні витрати невідновлюваних природних паливних ресурсів, в першу чергу вуглеводневих ПЕР. В умовах підвищення витрат на розробку нових родовищ ПЕР в стратегічній перспективі дана обставина може негативно позначитися на розвитку української економіки. Крім економічного збитку, обумовленого низькою конкурентоспроможністю вітчизняних товаровиробників на внутрішньому та міжнародних ринках, відсутність ефективних організаційно-економічних механізмів та інструментів управління енергозбереженням сприяє утворенню додаткового значного обсягу викидів парникових газів та шкідливих речовин в ОПС [2].

Очевидно, що важлива соціально-економічна проблема підвищення показників енергоефективності не може вирішуватися без врахування специфічних особливостей соціально-економічного розвитку регіонів, у ряді яких створена певна інфраструктура енергозбереження. У той же час, незважаючи на наявність ряду досягнень в сфері підвищення показників енергозбереження саме на регіональному рівні, у більшості регіонів не використовується системний підхід до розробки енергозберігаючої політики і стратегії управління енергоефективністю економіки. Впровадження і використання ресурсозберігаючих та енергозберігаючих технологій повинно бути пов'язане зі стратегіями соціально-економічного розвитку регіонів України і враховуватися при розробці стратегічних планів розвитку регіональних промислових комплексів (РПК), окремих промислових підприємств і виробництв. Однак на практиці більшість розроблених стратегічних програм розвитку регіонів навіть не містять розділи щодо забезпечення енергозбереження. Це зумовлено відсутністю методології системного підходу до вирішення проблеми організації інвестиційної діяльності в області підвищення енергоефективності і, відповідно, конкурентоспроможності економіки регіонів.

Аналіз праць вітчизняних і зарубіжних економістів показав, що в даний час для успішної реалізації стратегічного підходу до підвищення енергоефективності в масштабах країни необхідна гнучка інвестиційна політика, а також організаційно-нормативне забезпечення, стимулююче підвищення енергоефективності регіональної економіки та соціальної сфери з урахуванням інтересів виробників і споживачів енергоресурсів. Існуючі в даний час загальні методичні підходи до стратегічного управління енергозбереженням на регіональному рівні не враховують повною мірою специфічні особливості процесів генерації, передачі та споживання ПЕР в регіоні, тобто специфічні особливості регіональних і

міжрегіональних ланцюгів поставок ПЕР, а також прогнозний сценарій розвитку РПК і окремих промислових підприємств; умови формування та розвитку регіональних промислово-енергетичних кластерів (ПЕК) при реалізації енергоефективних бізнес-процесів і технологічних процесів; можливості використання прогнозного регіонального паливно-енергетичного балансу (РПЕБ), побудованого з урахуванням ступеня доступності ПЕР для РПК і впливу виробництва і використання ПЕР на ОПВ. Не повною мірою визначені ключові показники ефективності інвестицій у забезпечення енергозбереження в РПК з урахуванням економічних інтересів споживачів і виробників ПЕР, що знижує обґрунтованість вибору стратегічних і оперативно-тактичних заходів щодо забезпечення енергозбереження в РПК. В результаті, відсутність цілісної наукової концепції загального управління енергозбереженням та комплексної методології підвищення енергоефективності на регіональному рівні, а також чітких механізмів розмежування повноважень і відповідальності державних, регіональних і муніципальних органів влади при реалізації організаційно-економічних заходів щодо забезпечення енергозбереження не дозволяє уніфікувати процедури оцінки і контролю процесів стратегічного управління енергозбереженням в регіонах в рамках реалізації загальнодержавних програм [3].

Аналіз значення стратегічного управління енергозбереженням у забезпеченні енергоефективності промисловості регіонів показав, що глибина процесів щодо зниження енергоємності та підвищення конкурентоспроможності продукції значною мірою визначається наявністю науково-обґрунтованих стратегій енергозбереження в регіоні. На жаль, до останнього часу стратегії енергозбереження і навіть відповідні розділи в стратегічних планах соціально-економічного розвитку багатьох регіонів були відсутні. Частково це пояснюється недостатньою пропрацьованістю існуючих методів та інструментарію формування та реалізації стратегій енергозбереження.

В даний час широке поширення отримав програмно-цільовий метод управління енергозбереженням. Розробляємі в даний час регіональні програми енергозбереження в недостатній мірі враховують специфіку регіонів України і, по суті, не є стратегічними програмами, а являють собою набір ряду конкретних організаційно господарських заходів з енергозбереження, реалізація яких передбачається, в основному, за рахунок бюджетних коштів.

Спроби впровадження системного підходу і координації процесів забезпечення енергозбереження в ряді регіонів України показали, що поставлені цілі не були повністю досягнуті з наступних причин [4]:

1. Енергозбереження передбачає комплекс технічних, економічних, організаційних, управлінських та навчально-освітніх заходів, які повинні враховувати специфіку регіонів України.

2. Відсутня взаємопов'язана багаторівнева система програм підвищення енергоефективності: від муніципальних утворень до регіонів та країни.

3. Недостатньо опрацьовані питання стимулювання різних видів господарсько-економічної діяльності щодо забезпечення енергозбереження.

4. Не створена ефективна інфраструктура інновацій в галузі енергозбереження.

5. РПЕБ не застосовується як найважливіший інструмент контролінгу та управління енергозбереженням на регіональному рівні.

Незважаючи на наявність досить докладних методик складання та використання РПЕБ (деякі положення яких закріплені в нормативних документах), існують певні проблеми, пов'язані з їх практичною реалізацією.

По-перше, формовані РПЕБ не враховують повною мірою можливості взаємодії з іншими регіонами та суміжними державами з постачання ПЕР. Це в ряді випадків призводить до прийняття недостатньо раціональних рішень з розвитку паливно-енергетичної бази регіонів, в той час як більш доцільно з економічної та екологічної точок зору було б для окремих регіонів придбати зазначені ПЕР поза регіону, в тому числі на основі довгострокових угод.

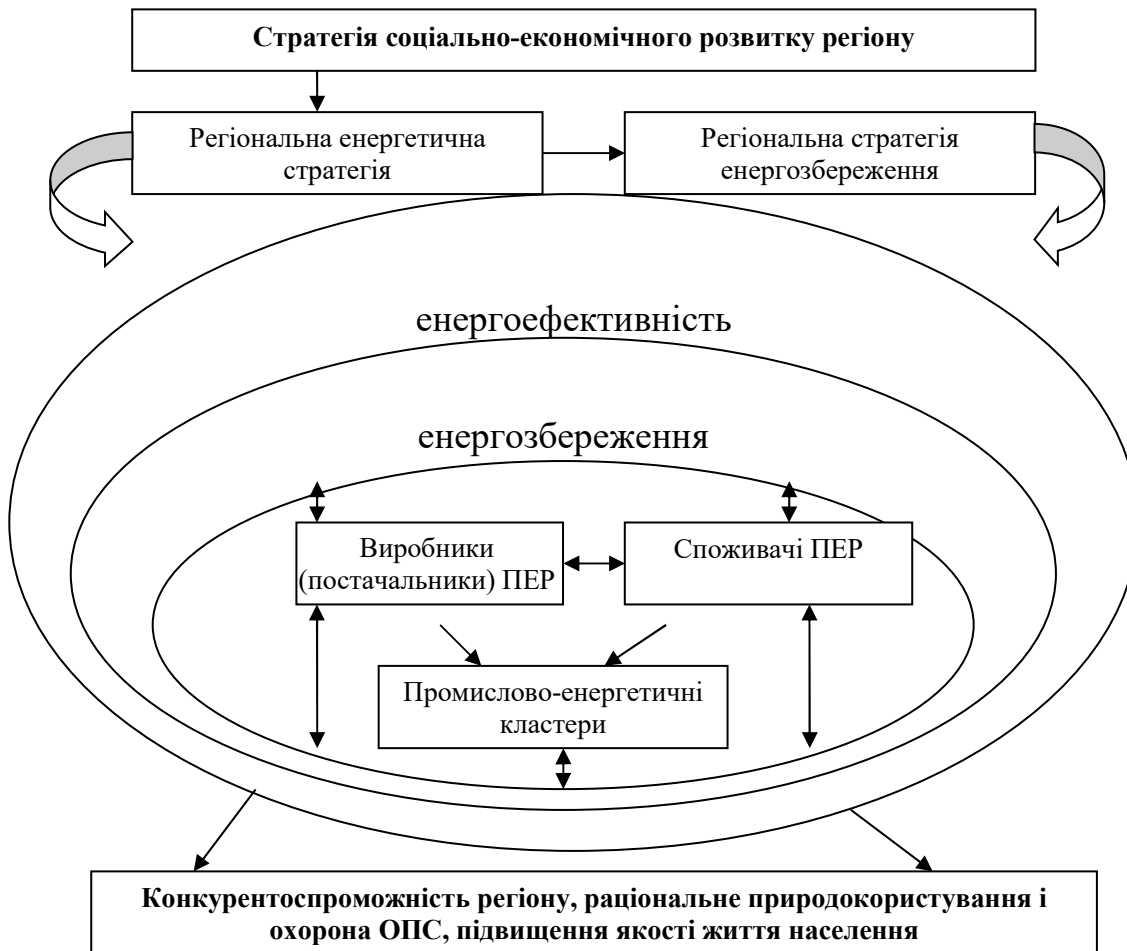
По-друге, прогнозні РПЕБ ще не стали обов'язковою складовою стратегічних планів розвитку регіонів України. Мабуть, це викликано відсутністю методик оцінки впливу складових статей прогнозного балансу на економічні, соціальні та екологічні показники регіонального розвитку.

По-третє, в пояснювальних матеріалах до прогнозного РПЕБ зазвичай не описуються механізми та інструменти впливу органів законодавчої та виконавчої влади регіону на створення раціональної структури виробництва (видобутку) і споживання ПЕР з точки зору формування умов для переходу до сталого розвитку регіонів України та підвищення їх конкурентоспроможності. Вказана обставина знижує достовірність прогнозних оцінок, використовуваних при складанні РПЕБ.

По-четверте, в прогнозних РПЕБ зазвичай детально не розглядається структура можливих втрат ПЕР, які в цілому можуть істотно вплинути на статті балансу.

Остання обставина визначає необхідність комплексного аналізу ланцюгів поставок ПЕР в регіонах, а також використання принципів

логістики при розробці стратегії управління енергозбереженням. Регіональну стратегію енергозбереження пропонується розглядати як частину енергетичної стратегії регіону (рис. 1).

Рис. 1. Блок-схема взаємозв'язку регіональної стратегії енергозбереження з енергетичною стратегією регіону

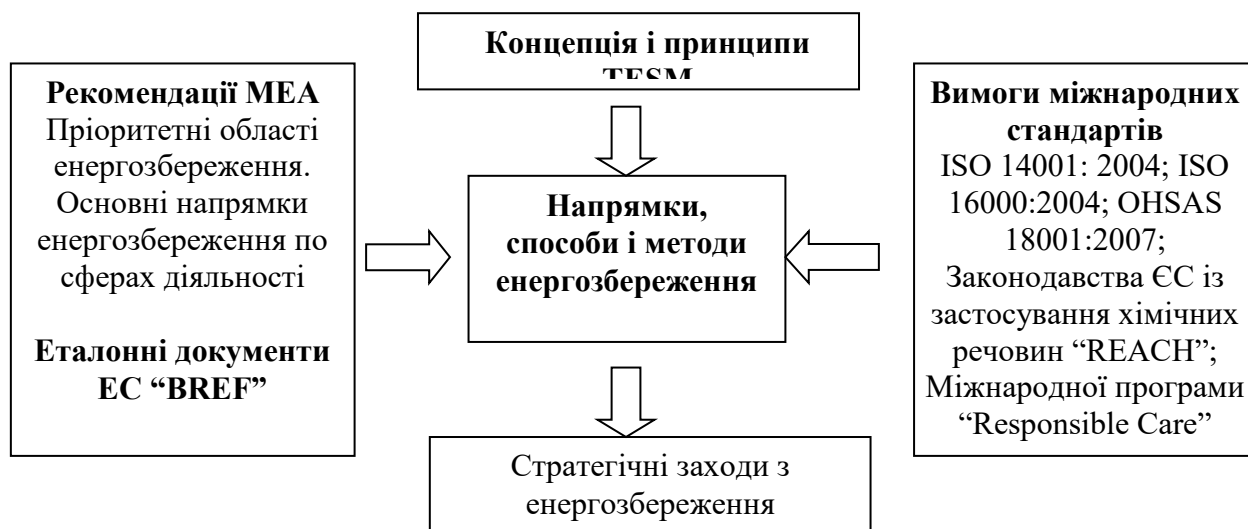
Організаційно-економічний аналіз енергетичних стратегій України та низки розвинених країн світу дозволяє зробити наступні висновки. По-перше, ключовим елементом енергетичних стратегій є напрямок енергозбереження та підвищення енергоефективності економік; по-друге, в розглянутих стратегіях чітко простежується спрямованість на забезпечення національної енергетичної та екологічної безпеки; по-третє, особлива увага приділяється питанням використання ВДЕ. Все це говорить про реальність гармонізації енергостратегії з формуванням міжнародної стратегії на довгострокову перспективу.

Підвищення енергоефективності української економіки є найважливішим макроекономічним завданням, вирішення якого вимагає застосування системного підходу до стратегічного управління процесами

забезпечення енергозбереження і не може обмежуватися лише окремими заходами щодо скорочення енергоспоживання в усіх сферах економіки. Енергозбереження доцільно розглядати як один з системоутворюючих чинників переходу до сталого розвитку країни, з яким повинні координуватися всі інші види діяльності і заявлені пріоритети розвитку України. У зв'язку з цим, пропонується концепція і основні принципи загального управління енергозбереженням (Total energy-saving management TESM). Концепція TESM передбачає реалізацію системного підходу до організації та управління всіма процесами енергозбереження в усіх сферах соціально-економічної діяльності сучасного суспільства на основі всеосяжного обліку стратегічних інтересів всіх споживачів, транспортувальників і виробників ПЕР, а також відображає необхідність зниження негативного впливу всіх підприємств учасників ланцюга поставок ПЕР на ОПС.

Концепція TESM реалізується на основі використання наступних принципів: співпричетність; безпека; взаємозамінність ресурсів; ефективність; екологічність; баланс інтересів; інноваційність; стійкість; комплексність; відповідальність; інтернаціональність; конкретність і результативність [5].

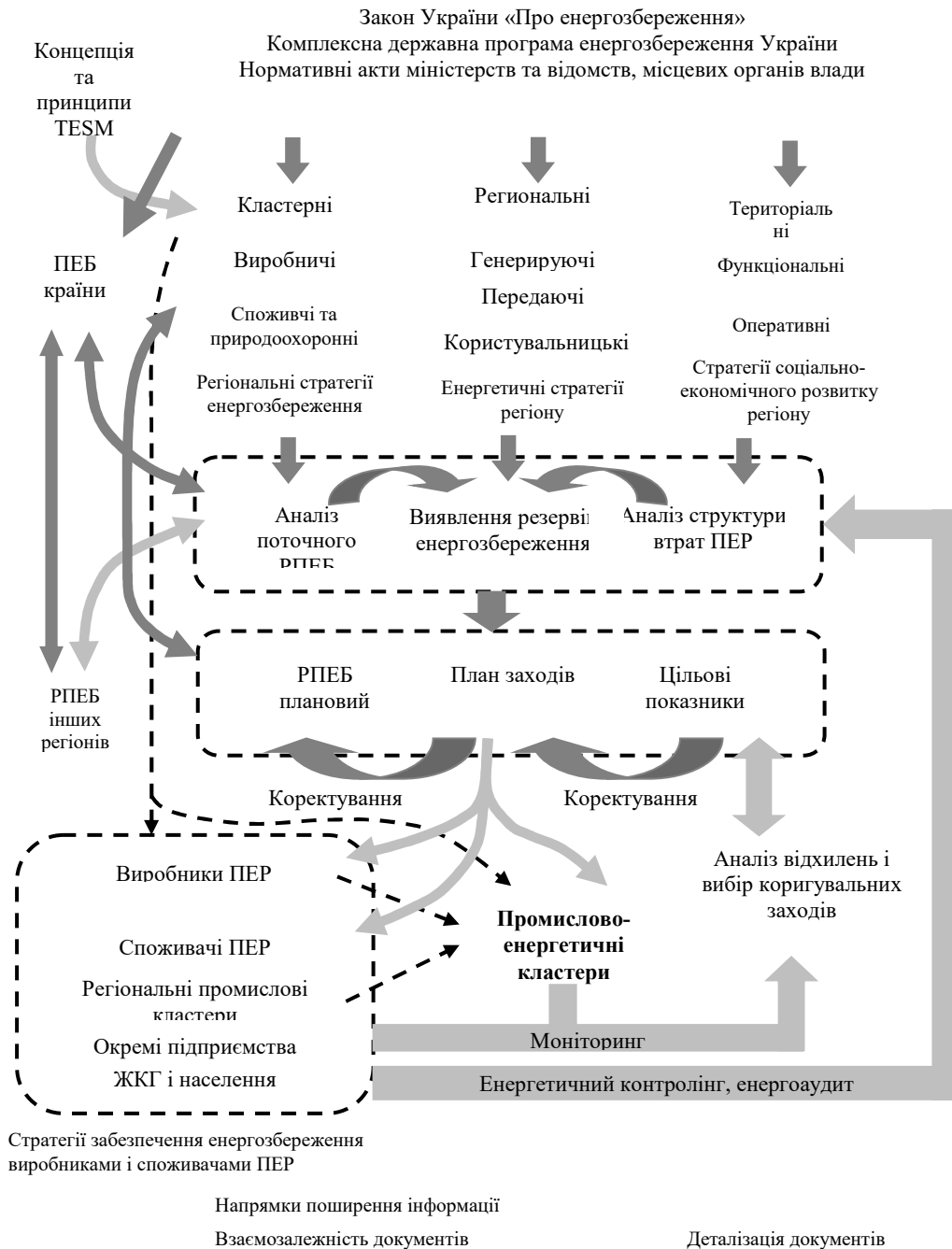
На рис. 2 показано взаємозв'язок основних напрямів і методів реалізації процесів енергозбереження з міжнародними документами у сфері підвищення енергоефективності та охорони ОПВ.

Рис. 2. Взаємозв'язок напрямків і методів енергозбереження з міжнародними документами у сфері підвищення енергоефективності та охорони ОПВ

Необхідний ієрархічний метод стратегічного управління енергозбереженням у регіоні на основі формування ПЕК і використання

трирівневої системи стратегій соціально-економічного розвитку регіону, що включає територіальні, функціональні та оперативні стратегії. Функціональні стратегії визначають розвиток окремих сфер економіки і галузей промисловості (рис. 3).

Рис. 3. Блок-схема ієрархічного методу стратегічного управління енергозбереженням в регіонах

Оперативні стратегії розвитку регіону являють собою детально розробляемі на рік плани заходів («дорожні карти») поетапної реалізації основних напрямів діяльності з територіальними і функціональними

стратегіями.

На основі функціональної стратегії розвитку регіону в галузі енергетики з набору стратегій вибирається регіональна енергетична стратегія, яка включає генеруючу, розподільну (передавальну) і призначену для користувача складові. У табл. 1 представлені генеруючі, передавальні і користувальницькі регіональні складові енергетичних стратегій.

1. Основні цілі та завдання генеруючих, передавальних і користувальницьких стратегій як складових енергетичної стратегії регіону

Енергетична стратегія регіону	Генеруюча стратегія	Передавальна стратегія	Користувальницька стратегія
Ресурсно-сировинна	Збільшення обсягів виробництва ПЕР в регіоні.	Збільшення обсягів передачі ПЕР в регіоні; розвиток регіональних каналів розподілу ТЕР.	У структурі споживання ПЕР переважають переробні галузі. ПЕР використовуються в основному в регіоні.
Інноваційна	Зниження собівартості виробництва ПЕР з використанням інноваційних технологій; розширення використання відновлюваних джерел енергії (ВДЕ) і комбінованих виробництв ПЕР.	Зниження втрат у мережах поставок ПЕР на основі інновацій.	Збільшення в структурі споживання ПЕР частки інноваційних енергоефективних підприємств.
Технологічна	Збільшення обсягів виробництва ПЕР необхідної якості з використанням енергоефективних технологій.	Забезпечення необхідної якості передачі і розподілу ПЕР.	Збільшення обсягів споживання ПЕР зростаючими галузями; створення ПЕК
Аутсорсингова	Скорочення власного виробництва ПЕР за рахунок використання зовнішніх енергосистем.	Розвиток системи передачі ПЕР з інших регіонів.	Обсяги споживання ПЕР змінюються незначно.
Інсорсингова	Зростання внутрішнього виробництва ПЕР для трансферу в інші регіони.	Розвиток і оптимізація каналів передачі ПЕР.	Структура споживання ПЕР змінюється незначно.
Інфраструктурна	Стабілізація виробництва ПЕР; збільшення використання ВДЕ.	Збільшення обсягів передачі ПЕР на основі зростання потужностей розподільних мереж і установок.	Стабілізація регіонального споживання ПЕР.

Після розробки енергетичної стратегії регіону та її складових формуються регіональні стратегії забезпечення енергозбереження: кластерні (для регіональних ПЕК); виробничі (для окремих галузей промисловості та промислових кластерів); споживчі та природоохоронні (для окремих промислових підприємств).

Організаційно-функціональний метод реалізації стратегії енергозбереження в промисловості характеризується наявністю державного, регіонального та муніципального взаємопов'язаних рівнів управління енергозбереженням в РПК, а також науково-обґрунтованої структури регіональної стратегії енергозбереження з урахуванням необхідності її інтеграції в комплексні стратегії соціально-економічного розвитку регіону, орієнтовані на досягнення цільових показників ефективності та результативності, наведених у табл. 2.

2. Цільові показники регіональної стратегії енергозбереження

Цілі енерго-збереження	Показники
Економічні	зниження енергоемності продукції в абсолютному вираженні; зниження частки витрат на ПЕР в собівартості продукції.
Соціальні	підвищення рівня зайнятості населення в регіоні; підвищення рівня життя населення; зниження несприятливого впливу використання ПЕР на стан здоров'я і ОПС; підвищення рівня підготовки та перепідготовки фахівців у галузі енергозбереження.
Інноваційні	зниження обсягів споживання ПЕР за рахунок застосування інноваційних енергозберігаючих технологій та ВДЕ; підвищення обсягів випуску енергозберігаючої продукції.
Інвестиційні	впровадження нових енергоресурсозберігаючих технологій у різних секторах економіки, застосування яких дозволить отримати високу енергоефективність в довгостроковій перспективі; зростання доходів від експорту ПЕР за рахунок їх економії при реалізації заходів у галузі енергозбереження.
Природоохоронні	зниження викидів шкідливих речовин в навколишнє природне середовище; рекуперация вторинних енергоресурсів та запобігання втрат ПЕР; зростання обсягів виробництва енергії за рахунок використання потенціалу ВДЕ.

Показники ефективності заходів щодо забезпечення енергозбереження, з одного боку, є частиною системи показників ефективності фінансової, виробничої, інноваційної діяльності підприємства, а також ефективності управління кадрами і процесів забезпечення ресурсами. З іншого боку, реалізація заходів у галузі енергозбереження впливає на оцінку результативності діяльності підприємства в цілому (економічні, виробничі, інвестиційні показники і т.д.) [6].

При розробці основних напрямків підвищення енергоефективності та енергозбереження необхідно звернути увагу на положення нового міжнародного стандарту ISO 50001 («Система енергоменеджменту - Вимоги до керівництва по експлуатації») 2010, а також застосовувати рекомендації документів ЄС «BREF».

Важливо використовувати адекватну систему показників для оцінки енергоефективності та резервів енергозбереження в промисловості регіонів. Представляється доцільним у формулах розрахунку показників енергоефективності замість показника сумарного обсягу виробленої продукції (наданих послуг) використовувати показник доданої вартості, а також ввести в розрахункові вирази коефіцієнти енергоємності галузі, що дозволяють врахувати структуру промисловості регіону. Тоді узагальнений показник енергоефективності промисловості регіону буде визначатися з використанням виразу:

$$E = \sum_{j=1}^m \frac{ДВ_j}{\sum_{i=1}^n T_{ij}} \cdot K_{Ej} \quad (1)$$

де $ДВ_j$ – сумарна величина доданої вартості, що виникає при виробництві продукції (наданні послуг) у j -й галузі, грн.;

T_{ij} – сумарний обсяг витрачених ПЕР i -го виду j -ю галуззю, т.у.п.;

K_{Ej} – безрозмірний коефіцієнт енергоємності j -ї галузі;

j - номер галузі;

m - кількість галузей;

i - вид енергоресурсу;

n - кількість видів ПЕР.

Для практичного використання системи оцінки енергоефективності промисловості регіонів необхідна певна зміна переліку використовуваних в цих цілях форм статистичної звітності, або внесення відсутніх даних

(собівартість виготовленої продукції, додана вартість по підприємствах і галузях) в існуючі форми. При цьому перевагою використання в розрахунках доданої вартості замість обсягу виготовленої продукції є можливість отримання об'єктивної інформації про енергоємність кінцевої продукції (послуг) на різних стадіях її виробництва [7].

Максимальні резерви енергозбереження визначаються з використанням виразу:

$$P_{\max} = \sum_{i=1}^n (B_{i\phi} - B_{i.m}) \quad (2)$$

$B_{i\phi}$ - Фактичні витрати енергоресурсу i -го виду в натуральному або грошовому вираженні;

$B_{i.m}$ - мінімальні обґрунтовані витрати енергоресурсу i -го виду в натуральному або грошовому вираженні (далі при розрахунку резервів енергозбереження годиться, що резерви, втрати і витрати ПЕР можуть бути розраховані як у натуральному [т.у.п.], так і в грошовому [грн.] вираженні).

При визначенні мінімального значення обґрунтованих витрат ПЕР за основу може бути взято середньосвітове, середнє по країні або по галузі значення даного показника з урахуванням сценарію соціально-економічного розвитку регіону і пов'язаного з цим його енергодефіцитного (енергодостатнього) типу клімату і обмежень з охорони ОПВ.

У складі загального резерву енергозбереження $P_{\max}$ можна виділити також резерви, умовно звані резервами першого і другого роду. Під резервами енергозбереження першого роду будемо розуміти резерви, що виникають в результаті нераціональної організації бізнес-процесів і технологічних процесів виробництва, передачі і (або) споживання енергоресурсів, а також людського фактору. Під резервами другого роду будемо розуміти резерви, пов'язані з недосконалістю технологій та обладнання, як в енергетиці, так і в промисловості.

Використання методології системного підходу до стратегічного управління процесами забезпечення енергозбереження дозволить, з одного боку, підвищити ефективність використання енергоресурсів в довгостроковій перспективі, з іншого боку, забезпечити баланс інтересів усіх учасників ланцюга поставок ПЕР в регіоні - підприємств з виробництва, транспортування та споживання ПЕР.

У результаті реалізації енергозберігаючих заходів основними суб'єктами процесів енергозбереження в економіці регіону (промислові

підприємства, виробники ПЕР, підприємства ЖКГ, підприємства регіональної інфраструктури енергозбереження, регіональні органи влади) можуть бути отримані як позитивні, так і негативні ефекти, що призводять до конфлікту їх інтересів. Наприклад, зниження попиту промислових підприємств на ПЕР в результаті здійснення енергозберігаючих заходів може призвести до зниження обсягів виробництва ПЕР і зменшення податкових надходжень до державного та регіонального бюджетів з боку підприємств-виробників ПЕР. Тому при оцінці ефективності інвестицій у забезпечення енергозбереження необхідно враховувати можливі конфлікти інтересів сторін суб'єктів підвищення енергоефективності з метою вжиття заходів щодо їх розв'язання [8].

На основі результатів аналізу ефективності використання ПЕР, структури РПК і перспектив розвитку економіки регіону в якості територіальної стратегії соціально-економічного розвитку Причорноморського регіону може бути запропонований прямий імпорт технологій, що припускає модернізацію базових галузей промисловості. З можливих при даному сценарії соціально-економічного розвитку енергетичних стратегій може бути обрана технологічна стратегія, що передбачає напрямок істотних інвестицій в модернізацію виробництва та використання енергоефективних технологій.

Бібліографічний список: 1. Буркинський Б.В. Методологічні аспекти розробки і оцінки стратегій розвитку промислового комплексу регіону: монографія / Б.В. Буркинський, М.А. Коваленко. – Херсон: Олді-Плюс, 2008. – 406 с. 2. Лапко О.О. Державне регулювання інноваційної діяльності: економічний механізм і його вдосконалення: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра екон. наук: спец. 08.02.03 «Організація управління, планування і регулювання економікою» / О.О. Лапко. – К., 2000. – 32 с. 3. Мельник Л.Г. Эколого-экономические основы ресурсосбережения: монография / Л.Г. Мельник, С.А. Скоков, И.Н. Сотник. – Сумы: ИТД «Университетская книга», 2006. – 229 с. 4. Максименко О.С. Проблеми підвищення енергоефективності економіки [Електронний ресурс] / О.С. Максименко. ІРежим доступу: <http://intkonf.org/maksimenko%20s%20problemi%20pidvischennya%20energo%20efektivnosti%20ekonomiki/>. 5. Фрай К. Экология или энергетическая безопасность – что важнее? (если бы Маслоу занимался проблемами энергетики) / К. Фрай // Вопросы экономики. – 2006. – № 4. – С. 104–113. 6. Мамалыга В.М. Инвестирование в энергосбережение: энергоменеджмент и самоэнергоаудит; практическая реализация ESCO-проектов (где и как получить деньги на реализацию энергосберегающих мероприятий) /

В.М. Мамалыга // Материалы III междунар. семинара – практикума. – Ялта – Ливадия. – 5-8 октября, 2004. – 357 с. 7. Вечканов Г.С. Производственная функция [Электронный ресурс] / Г.С. Вечканов, Г.Р. Вечканова // Центр креативных технологий InvenTech. – Режим доступа: <http://www.inventech.ru/lib/micro/micro-0059/>. 8. Лагодієнко В.В. Особливості стійкого розвитку регіонального електроенергетичного комплексу / В.В. Лагодієнко // Ефективна економіка: електронне наукове фахове видання. – Дніпропетровськ, – 2013. – № 10. 9. Іртищева І.О. Соціально-економічний потенціал сталого розвитку України та її регіонів: національна доповідь. За ред. акад. НАН України Е.М. Лібанової, акад. НААН України М.А. Хвесика. – К.: ДУ ІЕПСР НАН України, 2014. – 776 с. 10. Іртищева І.О. Управління інституційними змінами в умовах соціалізації національної економіки / І.О. Іртищева, І.В. Крупіца // Миколаїв: НУК ім. адмірала Макарова, 2014. – 172 с.

Криленко В.И., Купчак В.Р. Методический базис стратегического управления энергосохранения в региональных хозяйственных комплексах. В статье раскрыты особенности использования методического базиса исследования проблемы стратегического управления энергосбережением в региональных хозяйственных комплексах. Разработана блок-схема иерархического метода стратегического управления энергосбережением в регионах и предоставлены предложения по использованию системы показателей для оценки энергоэффективности и резервов энергосбережения в промышленности регионов.

Ключевые слова: методика, стратегическое управление, региональная система энергосбережения, энергетический кластер, раливо-энергетические ресурсы.

Krylenko V.I, Kupchak V.R. Methodological basis of strategic management of energosberezenie in regional economic complexes. The article disclosed features using methodical study on the basis of strategic power management in regional economic complexes. Developed block diagram hierarchical method of strategic power management in the regions and submitted proposals for the use of indicators to measure energy efficiency and energy conservation in industry reserve regions.

Key words: methods, strategic management, regional system of energy saving, energy cluster ralyvo and energy resources.

Стаття надійшла до редакції 15.02.2016 р